

A rendszerváltás nehézségei

1.

Apám miatt lettem orvos. Semmi másért. Nem az elhívás miatt, nem azért, hogy gyógyítsak, meg hogy kihúzzam a szerencsétleneket a bajból. Nem.

Gyerekkoromban, még jócskán az átkosban, láttam apámat hazajönni ügyeletből, vagy ki tudja honnan. Nem ivott. Ez volt az ő részegsége. Sehogy se lehetett rávenni, hogy igyon egy korty alkoholt, hogy könnyítsen a helyzetén. De a fátyolos, mély fájdalmat világba szóró tekintete mindent elárult. Szörnyű élete lehetett.

Csak keveset mesélt. „Jobb, ha nem tudod” – mondta csendesen. Nem értettem, hogy miért, de a tekintetével nem mertem vitatkozni.

Valójában remekül kijöttünk egymással, jókat beszélgettünk erről-arról, ami nem fontos, s én ugyan nem tudtam, de legalábbis sejtettem, hogy szörnyű titkokat őriz, melyeket én soha sem tudhatok meg, ő pedig, érezte a kíváncsiságomat, mégis tudta, hogy az én érdekemben jobb, ha nem beszél.

Rossz volt ennek a titoknak az árnyékában élni, rossz volt, hogy nem vehettem le apám válláról a terhet, így minden, amit tehettem, hogy osztottam az ő problémáiban, és összes ellenérzésének dacára, orvosnak tanultam.

Azért megéreztem, hogy szíve mélyén örül neki. Hosszú generációkra visszatekintve ismert orvos-dinasztia volt a miénk. „A Szapáryak” – mondták össze nem téveszthető hangsúllyal a közösség tagjai, ahová tartoztak. Dédapám az első világháborúban volt híres katonaeorvos, a nagyapám a második világháború alatt itthon maradt, mint a János Kórház szív és érsebészetének főorvosa. Túl nagy kockázat lett volna ilyen koponyát kitenni a szörnyű harcoknak. Az ő védelme alatt cseperegett apám, s lett belőle szintén szívspecialista, ugyan kanyargósabb úton, mint elődei, a Városmajori klinikán.

„Ne legyél orvos! Ne akarj olyan lenni, mint én!” – mondta apám, és én nem értettem, miért. És minél inkább tiltott, annál inkább vágytam rá.

A felvételin, az első pillanatban furcsállottam, hogy ismerik a Szapáry nevet, aztán már nem. Azt meg ők furcsállották, hogy nem voltam akkora tehetség, mint amilyen a Szapáry névhez illik. Jobban érdekelt az irodalom, de úgy éreztem, apám miatt nem tehetem meg, hogy nem leszek orvos. Mikor a diplomaosztón soha nem tapasztalt bensőségességgel ölelt magához, s a szeme furcsán csillogott, már tudtam, hogy miatta, csak miatta, helyesen cselekedtem.

2.

Apám temetésén nem bírtam türtőztetni magam, úgy zokogtam. Pedig bevettem két nyugtatót is, mégsem segített. Persze ilyenkor nem kell szégyellnie magát az embernek, a gyászoló tömeg elnéző.

Miután, a halotti tor is lezajlott, a következő reggelen tiszta fejjel ébredtem. Világosan tudtam gondolkodni, s én ezt értékelem a legtöbbre.

Apám főorvos apjától örökölte a belvárosi lakást itt a nyolcadik kerületben, melyet nagyszüleim halálakor foglalhattak el a szüleim. Hármunknak is túl nagy volt a lakás, de anyám halála után szinte végtelennek tűnt. Anyám rákban halt meg, mikor hét éves voltam. Szegény apámnak még ezek szerint ez is kijárt. Hajnali misékre titokban besurranva próbálta kitudakolni az Úristen akaratát, de nem tudtak egyességre jutni. Maradt a kőkemény valóság.

Szóval, azon a reggelen, szinte törni lehetett a csendet. Az ablakon tódult be a novemberi szürkeség. Én az ablaküveg előtt álltam, és láttam, ahogy a köztisztasági dolgozók világító ruháikban rakták fel a szeméttel telt kukákat a kocsikra. Mellettük, a hajnali nedvességtől fényes járdákon, nagykabátba burkolózott férfiak és nők siettek komor arccal a Rákóczi út felé.

Még egy hétig nem kell dolgoznom – gondoltam. Eljöttem az ablaktól és végigfuttattam a szemem a reggeli szürkeséggel beitatott szoba berendezésén. Rengeteg minden maradt apám után. Minden szinte ragacsos volt a kényes emlékek miatt. Ő sem tudott szabadulni anyámtól, nem volt ereje semmit kidobni.

A falak tele könyvvel a plafonig, kétezer is meglehet. Még nagyapám könyvtára ez, bár már dédapámnál kezdett gyűlni a rengeteg kötet. Apám régen szerette az irodalmat, sokat olvasott. Aztán jött ötvenhat, a megtorlás, meg anyám is meghalt, s utána leszokott az olvasásról. Valami ismeretlen betegség keríthette hatalmába. A tekintetén látszott.

Egy hét ebben a hodályban – gondoltam a hétévesen elment anyám ruháit, apám dolgait fogdosva. Lehet, hogy ki se bírom. Az is eszembe jutott, hogy el kellene költözni, és hagyni az egészet. De valahogy ez ekkor, emberfeletti tettnek tűnt.

Jól van, hát maradok. Ittam egy kávé, és nekiálltam. Szereztem kék zsákokat a ruháknak, azokat tömtem tele. A megbolygatott ruhákból előtörő illatok keserűbek voltak a kávé utóízénél. Keserves munka – gondoltam.

3.

Másnap szörnyű fejfájásra ébredtem. Nem sokat aludtam. Hogyan fogom ezt kibírni – gondoltam, miközben a tarkómat masszíroztam a még szürkébb reggeli fényben. – Maholnap karácsony – mondtam magamban félhangosan. – Ki a fasznak beszélek – emeltem meg a hangom. A Márai-kötetek felsőbbrendűen és közönyösen néztek vissza rám.

Kávé, káromkodás, ruhászsák. Andrea vidéken, messze. Talán jobb is, ha most, az egy hét alatt nem zavar. Nekem kell az emlékekkel kiegyezni, egyedül.

Az idő fogyott. A zsákok is, de a ruha kimeríthetetlennek bizonyult. Ahogy ott kutatok szórakozottan az egyik kiürített szekrény aljában, egy furcsa kis rekeszre lettem figyelmes. Valami kis titkos hely – mondtam magamban. Végül is, nem rossz – gondoltam. Ide, a szekrény aljába senki be nem nézett, amíg telve volt ruhákkal.

Leporoltam a felső részt és kiemeltem a borító fadarabot. Tényleg egy kis rekesz volt, benne egy bőrkötéses könyvecske. Kivettem a kötetet és leporoltam. Megforgattam. Nem mai darab – gondoltam. Kinyitottam, s az utolsó lapok kiestek a földre. Az elsárgult lapok üresek voltak. Lehajoltam a földre és visszatettem a helyére, majd az első oldalra lapoztam. Ezerkilencszázhatvanegy, kötőjel – olvastam. Ez csak apám naplója lehet – villant a fejembe a gondolat. Az ablak melletti régi fotelről

a szőnyegre dobáltam a kiválogatandó ruhákat, és helyet foglaltam. A lapok úgy nyikorogtak, mint a rozsdás vasak egy elhagyott házba nyíló ajtón.

4.

1961. szeptember 20.

Már egy hete itthon vagyok, de ma kezdem a feljegyzéseket. Azért határoztam el, hogy írni fogok, mert egyszer, ha talán vége lesz ennek a szörnyűségnek, akkor lesz egy dokumentum a kezemben. Vagy máséban. Mindegy.

A harisnyagyárban kaptam munkát, mint végzett szívgyógyász. Persze én ellenforradalmárnak számítok, az ő retorikájuk szerint, úgyhogy örülhetek, hogy megúsztam. A börtön rosszabb volt.

Csak az aggaszt, hogy alá kellett írnom a papírt, ... hogy kapcsolatban maradok velük. Szóval jelentenem kell. Nem tudom, még hogyan fogom kibírni.

Tehát apám is... Lapoztam pár oldalt.

1963. április 5.

Valahonnan előszedték, hogy én az egyetemen, apám mellett a szív kutatás legspeciálisabb részeibe is betekintést nyertem. Apám ötvennyolcban elhunyt, s tudását elvitte a sírba. De valamennyit azért átadott nekem. Tulajdonképpen én számítok Szapáry professzor szellemi örökösének. Lehet, hogy rájöttek, hogy velem könnyebb lenne előrevinni a kutatást? Nem tudom. Holnap megyek be a pártbizottságra az idézés értelmében.

1963. április 7.

Jogosak voltak a fenntartásaim a látogatást illetően. Közölték, hogy kapok egy utolsó lehetőséget. K. elvtársat kell kezelnem, aki szívproblémákkal küszködik, és aki természetesen nélkülözhetetlen a Magyar Népköztársaság számára. Ha elvállalom, akkor akár az egyetemi katedrát is visszakaphatom.

Feleségem óva intett attól, hogy túl nagy reményeket fűzzek az üggyhöz. Ebben igaza van. Eddig semmi jót nem kaptam a rendszertől.

1963. április 20.

A Városmajori kórház. Istenem. Mint mikor az ember a régi szerelmével találkozik, s mindketten úgy érzik, hogy kaptak egy utolsó esélyt. Itt, hál Istennek, nem változott semmi. Már ami a berendezést illeti. Van pár új orvos, akikkel megismertettek. Majd meglátjuk.

K. elvtárs elég válságos állapotban van. Szívinfarktusa volt egy hete, nem kétséges. És már a második. Bivalyerős ember. Hozzá kell fognom, mert a börtönben csak megbüdosödök. Aztán olyan leszek, mint ezek. Bár ez, ostobaság. Olyan nem lehetek. A börtönszag és a belső rothadás egészen másképp büdös.

Elmosolyodtam. Apám kesernyés stílusa...

1963. május 2.

Tegnap volt a felvonulás. Szerencsére nem kellett kimennem a térre, mert ügyeletes voltam. Az öreg K. elvtárs már éledezik. Szeretett volna kimenni a felvonulásra. Persze erről szó sem lehetett.

Egy hét múlva találkozom az Egyetemen a tanszékvezető professzorral. Lehet, hogy állásajánlat?

1963. május 10.

Nem olyan egyszerű a helyzet. Nem állásajánlat, csak félig. Schlieffen professzor nagyon kedves volt. Egy tíz évvel idősebb jólszituált férfi. Mondta, hogy Szapáry professzor eredményei elvesztek, de anélkül lehet, hogy tíz évet is késne a szív kutatás fejlődése. Szeretné, ha heti kétszer találkoznánk és megvitátnánk az eddigieket és elmondanám a véleményemet. Akár a publikáció lehetőségét is felcsillantották. Természetesen elvállaltam. Csak azt furcsállottam, hogy végig elvtársozott. Miért kellett? Hisz egymás között voltunk. Vagy fél, hogy lehallgatják?

1963. szeptember 25.

Nem, hogy publikáció, hanem örüljek, hogy ilyen múlttal megtűrnek az orvosi társadalomban, mondta Schlieffen. Ez nem ember! Nem tartja a szavát. Ellopja az eredményeimet és még ki is rúg. És nem tehetek semmit. A kezükben vagyok.

1963. október 23.

A tartótiszttal találkoztam egy kávézóban. Elégedetlenek a jelentéseimmel. Semmi konkrétum nincs benne. Tényleg nem volt semmi egyéb, mondtam. A feleségemmel vagyunk ketten, sehova nem megyünk. Ő meg nem fogja megdönteni a rendszert. Azt hiszem, hogy megúszhatom a jelentést, mondta. Már nem hiszek semmit, mondtam. Majd meglátjuk ki az erősebb, mondta. Megveregette az arcomat viccesen, hogy lássam, ki hány kilós. Aztán otthagyt. Ittam két szilvát.

Kinézttem az ablakon. Már kezdett sötétedni és én még semmit sem pakoltam. Gyorsan letettem a könyvet és este tízig meg se álltam. Éjfélkor zuhantam az ágyba.

5.

A gyors reggeli után, megint rakodni kezdtem. Már vagy fél órája ürítettem a szekrényeket, mikor megtaláltam apám és anyám közös képét. Valahol délen készülhetett a tengernél. Emlékszem, apám röviden mesélt is erről az útról, ami éppen megelőzte a születésemet. Néztam a fényképet. Mosolyognak, de a mosoly mögött ott a megtörtség, a megnyomorítottság.

Mondtam anyádnak, hogy lépünk le – hallom most is a keserűségtől reszelős hangját. – De ő nem. Ő nem akart jönni. Otthon az édesanyja, őt nem hagyhatja ott. Sokáig tipródtam, hogy mit tegyek. Erről szólt sajnos nekem az út. Aztán visszajöttünk. Borzalmas volt ide visszajönni.

Vettem a naplót remegő kézzel, mint egy narkós. Ma sem volt naposabb idő, mint tegnap.

1970. december 21.

Istenem. Ma megszületett a fiam. Négy kiló harminc deka. Az én vérem. Köszönöm. Nem is tudok többet írni...

Meg is könnyeztem ezt a bejegyzést.

1974. november 7.

Ma volt a napja. Ez volt a százhuszonhetedik. Hála Istennek. Elég könnyen ment.

Mi ment könnyen? – nyögtem fel hangosan. Lázasan kerestem a további részekben a kérdésemre a választ, de nem találtam semmit. Mi lehetett ez a valami, ami könnyen ment és a százhuszonhetedik? Jártattam az agyam kétségbeesetten, mint a csapdába esett vadállat.

Kinéztem az ablakon. A szomszéd házban, a szemben lévő ablakban tisztán látszott, amint egy fiatal férfi ököllel oldalról szájba veri partnernőjét. A nő arcát fogva leguggolt és eltűnt a képből. Összerándult az arcom. A férfi talán megérezhette, hogy figyelem őket, mert egyenesen rám tekintett. Alattunk az utca. Nem vehetett revánsot, hogy rajtakaptam. Dühösen húzta be a függönyt.

Ismét magamra maradtam. Csóváltam a fejem, de már a saját megoldatlan problémámon rágódtam. „Előrébb kell lennie a megoldásnak” – gondoltam lázas aggyal. Elkezdtem visszafelé lapozni, szinte tépve a lapokat. „Hatvanháromban még nem volt semmi. Mondjuk hatvanötben...” Lapozgattam hatvanöt február és március között. Semmi. Aztán november és december tájékán. Semmi. „Na jó, legyen hatvanhét. Mondjuk január.” És akkor megtaláltam.

1967. január 28.

Ma volt a tizenötödik. Úgy aludt el, mint régen, anyja kebelén. Volt két gyereke. Nem érdekes. Legalább kevesebb hülyeséget hallanak az apjuktól.

„Mi a lófasz ez?” – majd kiugrott a szemem az idegességtől. Alább semmit nem találtam. Elkezdtem visszafelé lapozni. Közben eszelősen számoltam, nem is néztem az írást, csak a kezem járt. Hatvanhat január előtt nem volt semmi... Akkor egy év alatt tizenöt... Szóval háromszázhatvanöt osztva tizenötöt, öö... az... huszon... huszonnégy... Szóval havonta volt egy... valami...

Kinéztem az ablakon. Mindenütt lefüggönyözött ablakok látszottak csupán. Az utcán a szokásos mozgás.

A fejem csóváltam. Aztán lesz, ami lesz: kinyitottam a könyvet hatvanhat januárjánál.

1966. január 20.

Még mindig fáj a fejem. Biztos a tegnapi miatt.

Szinte eszelősen ugrott a szemem az előző napra.

1966. január 19.

Ma végre megtettem. Nem mondom, hogy most jól vagyok, de megtettem. Ahogy elterveztem. Anyag az infúzióba. Két perc alatt vége lett. Rohantak be Máriaássyék, meg a nővérek, de már nem tehettek semmit. Hiába az újraélesztés. Persze én tudtam.

Apám gyilkolt. Néztem a félelmetes ürességet, ami vibrált a szemem előtt. A szoba falai megindultak felém, és egyre zsugorodott a tér körülöttem. Levegőért kapkodtam. A szívem úgy vert, mint még soha. A csaphoz támoledtem, megnyitottam és ittam egy kortyot, aztán még kettőt. Visszavánszorogtam a fotelba és behullottam, mint a pusztuló falevél.

Így ültem percekig, de nem lett jobb. Feltápászkodtam, hogy elérjem a kilincset és kitártam az ablakot. A hideg késként hatolt az arcomba. Egy jó öt percet szellőztettem, majd becsuktam, mert kimegy a meleg, aztán baszhatom.

„Na jó! Nézzünk szembe vele!” Vettem a könyvet és fellapoztam hatvanöt december elejét. Megtaláltam, amit kerestem.

1965. december 2.

Ma elvégeztem a kísérletet a patkányokkal. Két perc alatt megdöglöttek. Aztán fel is boncoltam őket. Semmi nem látszott. Tehát megvan a szer! Apám szívgyógyszere átalakítva. Apám módosított öröksége.

Csak hüledeztem magamban. „Szóval sorozatgyilkos. Profi sorozatgyilkos.” Apám kilencvenötben ment nyugdíjba, mint osztályos orvos. Ez az. Gyorsan a kilencvenötös évhez lapoztam. Pörgettem a lapokat veszettül. Kilencvenöt március. „Igen... Igen!”

1995. március 15.

Ezen a szép ünnepen küldtem a túloldalra az utolsó patkányt. Mindig került valami ismert ember is közéjük. Ez volt a bosszú a rendszeren, s a rendszer kiszolgálóin.

Összeszámoltam. Négyszáznégy embert tettem el láb alól. Négyszáznégy ember, négyszáznégy élet. Férfiak és nők, vegyesen. Az Isten talán megbocsátja nekem, hogy többet tettem az istentelen rend kipusztításáért, mint ő maga.

Itt ért véget az írás. Becsuktam a könyvet. De nem tudtam csak úgy lerakni az asztalra, vagy akárhová. Csak fogtam a kezemben, mint apám síron túli borzalmas üzenetét. Megsimogattam a borítót. Szegény apám! „Mi van, ha mégis tud erről valaki?” – hasított a tudatomba az égető kérdés. „Tíz éve nem történt semmi” – jött a válasz odaátról.

– Mit tegyek ezzel? Elégessem?

– Áh, nem vagy elég ügyes. Megmaradnának a foszlányok – hallottam a lélek hangját.

– Vállaljam fel?

Buta kérdés volt. Ezt azonnal elvettem.

– Tedd vissza a helyére. Nem fogja keresni senki.

6.

Mikorra lejárt a szabadságom, be is fejeztem a pakolást. Nem volt kocsim, így nem tudtam elvinni olyan helyre, ahol használt ruhákat fogadnak. Letettem hát a kuka mellé, hogy vigyék el ezt a borzalmas korszakot, a kesernyés illatával úgy, hogy soha többé ne is lássam. Mikor az utolsó zsákkal is végeztem, láttam, hogy egy hajléktalan kotorász a zsákok között.

– Hagyja a fenébe!

– Miért hagynám?

– A régi rendszer göncei. Nem akarom, hogy más viselje.

– Akkor vitte volna máshová!

Nem volt kedvem vitatkozni. Otthagytam, hogy keveredjen a hűgyszag a penészszel.

Másnap, mikor újra felvettem a szolgálatot, hívatott az igazgató. Találkoztunk néha a kórházban, köszöntünk is kedvesen, de hivatalosan még nem beszélünk. A nagyvizit előtt mentem be hozzá.

– Áh, Szapáry doktor. Ül le kérlek.

– Parancsolj velem, igazgató úr.

– Nos, rögtön a tárgyra térnék, ha nem haragszol.

Intettem, hogy nem.

– Tudod, hogy ez Pesten a legjobb szív-kórház. Néha érkeznek hozzánk különleges betegek. Politikusok is.

Felállt a székéből és járkálni kezdett.

– Biztos ideges – gondoltam. – Lehet, hogy előbb szállt ki az ágyból a nője, mint kellett volna.

– Persze tudom, hogy te nem politizálsz – legyintett lendületesen a kezével a levegőbe.

– Azt te honnan tudod – gondoltam.

– Szóval, ma érkezett K. úr a kórházba. Nem biztos, hogy ismered.

– Hogyne ismerném azt a szart, te szar – gondoltam. – Az apját még apám nyírta ki, te szar.

– Tegnap szóltak ide, hogy figyeljünk rá, és ha lehet, kapjon külön szobát.

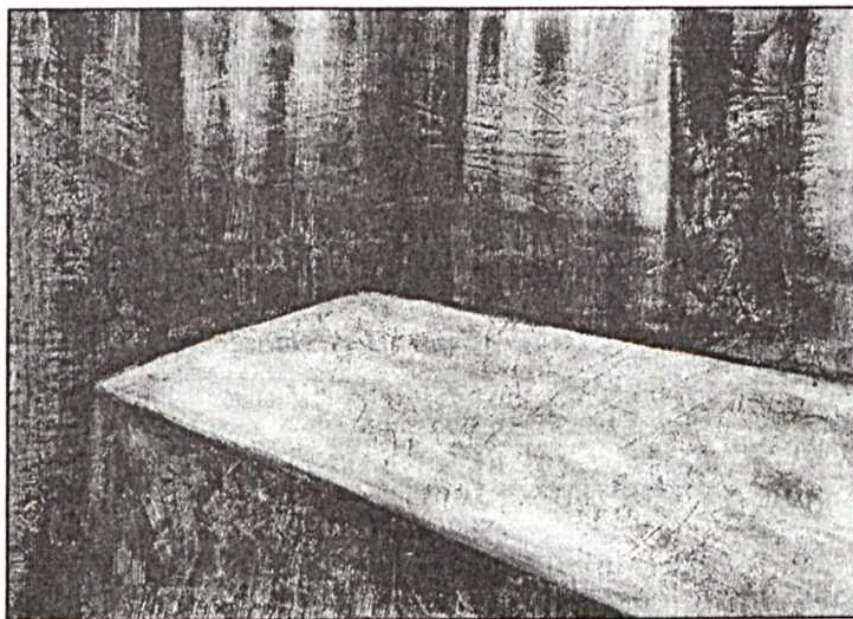
Bólintottam.

– Infúziós kezelés?

Bólintott.

A nagyviziten tízkor láthattam is szemtől-szembe. Elég ramatyul nézett ki. Piszkosfehér volt, mint a magánszoba fala.

–Nővér! – szóltam, s csodálkozva hallgattam a hangomat, hogy milyen reszelős valamitől. – Kössék be K. úrnak a kettes magánszobába az infúziót. Ezt, ami a kezemen van.

Tolnay Imre: Adott helyek – asztal (a 29. Salgótarjáni Tavaszai Tárlaton a Nógrádi Történelmi Múzeum díjazottja)